

Fenomenologie & Existencialismus

seminární práce 2025 Brno

Damian van Bommel

Ondřej Dobrovolný

Jan Houšť

Tomáš Růžička

Vojtěch Lacina

“Během soustředění na existencialismus jsme zažívali existenční krizi. Byl to opravdu zajímavý fenomén.” (Ondřej Matouš Dobrovolný, 2025)

Úvod

Cílem této seminární práce bude představení Fenomenologie a Existencialismu jako Psychologických systémů a hnutí. Obsahuje přestavení problematiky a jejich představitelů. Uvedli jsme využití v pedagogice, psychologii a porovnali jsme je s třemi prominentními směry moderní psychologie (behaviorismem, psychoanalýzou a humanistickou psychologií). V práci lze také nalézt přehledný seznam všech kritických pojmů zásadních pro pochopení probírané problematiky.

Charakteristika vybraných směrů

Fenomenologie

Charakteristika

Fenomenologie je filozofická disciplína i metodologický přístup, který se zabývá zkoumáním struktur lidské zkušenosti a vědomí. Lze ji definovat jako studium způsobů, jakými se nám věci jeví ve vědomí, tedy jak je subjektivně prožíváme.

Na rozdíl od jiných filozofických oblastí, jako je ontologie (studium bytí), epistemologie (studium poznání), logika (studium správného myšlení) či etika (studium správného a nesprávného jednání), se fenomenologie zaměřuje na „jevy“ - na to, jak se věci objevují v lidské zkušenosti.

Nezkoumá tedy vnější svět sám o sobě, ale to, jak se tento svět dává našemu vědomí.

Fenomenologie klade důraz spíše na popis než na vysvětlení. Jejím cílem je co nejpresněji zachytit prožitou zkušenost, oprostit se od předsudků a předpokladů o světě a porozumět podstatě jevů pomocí imaginativního (představivého) zkoumání. (Zahavi, 2013)

Zaměření Fenomenologie

V současné filozofii myslí bývá pojem „fenomenologie“ často zužován pouze na popis smyslových vlastností – tedy na to, jaké to je něco vidět, slyšet nebo cítit. Fenomenologická tradice však chápe zkušenost mnohem širěji:

zahrnuje vnímání, myšlení, paměť, představivost, emoce, vůli, tělesné prožívání, sociální jednání i jazykovou aktivitu.

Fenomenologie se zajímá o to, jak věci získávají význam v našem každodenním „životním světě“ – jak se nám jeví objekty, události, čas, naše vlastní já i vztahy s ostatními lidmi.

(Zahavi 2013; Degree Doctor, 2024)

Významní představitelé

Franz Brentano (1838–1917)

Jeho používání pojmu „fenomenologie“ se stalo inspirací pro Husserla. Brentano zdůrazňoval, že „vědomí je vždy vědomím něčeho“ – čímž položil základ pojmu intencionality. Vědomí má tedy vždy strukturu zaměřenou na určitý objekt, ať už reálný nebo imaginární. (Language and Philosophy, 2023)

Alfred Schutz (1899–1959)

Husserlův žák, který rozvinul fenomenologii směrem k sociálním vědám. Tvrdil, že naše realita je vždy sociální a utvářena interakcí s ostatními lidmi.

Zavedl pojem typizace – sdílené způsoby vnímání a chápání světa (např. co znamená „auto“ nebo „strom“). Tyto typizace nám poskytují „skripta“ – vzorce chování a očekávání, které určují, jak reagujeme v různých situacích.

Soubor těchto typizací tvoří tzv. common-sense knowledge (běžné znalosti zdravého rozumu) – sdílený rámec, díky němuž považujeme svět za řádný a smysluplný.

Schutz upozorňuje, že tento zdánlivý řád je produktem lidské interpretace: realita sama o sobě není pevně strukturovaná, ale vzniká jako soubor individuálních zkušeností, které se neustále mění a vyvíjejí. (Degree Doctor, 2024)

Edmund Husserl (1859-1938)

Edmund Husserl, zakladatel fenomenologie, kritizoval pozitivismus za jeho redukci skutečnosti na pouhá fakta. Podle něj fakt není objektivně daný, ale vzniká skrze vědomí a zkušenost. Filosofie je podle Husserla eidetickou vědou, jejímž cílem je pochopení podstaty jevů, na rozdíl od empirických věd, které se zabývají fakty. Zkušenost u Husserla není omezena jen na smyslové vjemy – zahrnuje i vnitřní prožívání, skrze které se odhaluje hlubší význam jevů.

Jan Patočka (1907-1977)

Byl jedním z nejvýznamnějších českých filosofů, který zásadně ovlivnil evropské filosofické myšlení. Patřil k hlavním představitelům fenomenologie a byl signatářem Charty 77. Ve své koncepci lidské existence rozlišuje tři pohyby: zakořenění (minulost), udržení života (přítomnost) a sebezískání (budoucnost - život směřuje ke smrti). Autentický život podle něj vzniká v odvaze čelit pravdě a odpovědnosti vůči světu.

Existencialismus

Charakteristika

Existencialismus je filosofický a psychologický směr, jenž zdůrazňuje jedinečnost lidské existence, svobodu volby, odpovědnost za vlastní život, ale i lehkou kosmickou bezvýznamnost. Ve filosofii (např. Sartre, Camus, Marcel) se soustředí na otázky smyslu bytí, autenticity a absurdity života, odmítá existenci předem dané lidské podstaty a říká, že si člověk svůj smysl vytváří sám pomocí vlastních činů.

V psychologii (Frankl, May, Yalom) se existencialismus projevuje například v existenciální psychoterapii, která pomáhá jedincům čelit úzkostem spojeným se smrtí, svobodou, izolací a ztrátou smyslu. Zároveň se snaží jedince podpořit v autentickém způsobu života. Tento směr propojuje filosofickou reflexi s praktickou péčí o duševní zdraví a klade důraz na svobodné a zodpovědné jednání. (Yalom, 1980)

K existencialismu je důležité říct, že nevnímá člověka jako objekt ve světě, ale klade důraz na jeho subjektivní prožívání a snaží se tedy ponechat člověku jeho důstojnost. Člověk je tedy subjektem, který si utváří vztah ke světu a otvírá se mu. Existenciální autoři nám také dávají jasně najevo, že člověk je svobodný a utváří si vztah ke světu a interpretuje ho vlastním způsobem. (Sartre, 1946)

Historie a představitelé

Kořeny existencialismu sahají do 19. století. Předchůdcem existencialismu je Søren Kierkegaard (1813–1855), který zdůrazňoval svobodu a subjektivní víru jako důležité aspekty lidské existence. Martin Heidegger (1889–1976) pak položil jakýsi základ moderního existencialismu svojí koncepcí Daseinu – bytí člověka jako bytí-ve-světě. (Edisco, 2021)

Významní představitelé

Søren Kierkegaard

definoval tři stádia lidské existence, tři životní postoje nebo způsoby žití: stádium estetické, stádium etické a stádium náboženské, ke kterému se člověk dostane pomocí “skoku víry” (tzn. zvolí si iracionální víru na úkor rozumu)

Jean-Paul Sartre

Prohlásil, že “jsme odsouzeni ke svobodě”, takže není možné se nerozhodovat, poněvadž i nerozhodování je rozhodnutí. Neexistence Boha znamená absenci předem daného smyslu a člověk si ho tedy musí vytvořit sám.

Albert Camus

Zkoumal absurditu existence a byl pro něj důležitý vzdor vůči absurdnímu světu, který sám o sobě nemá žádný objektivní smysl.

Karl Jaspers

Kladl důraz na “krajní situace” (smrt, vina, utrpení), které formují osobnost a určují lidskou existenci.

Gabriel Marcel & Martin Buber Představitelé křesťanského existencialismu, zdůrazňující mezilidské vztahy a transcendentní rozměr

Porovnání jednotlivých teorií

Uvedení do problematiky

Cílem následujícího segmentu bude stručně porovnat tři velké (hlavní) psychologické přístupy s námi zkoumanou fenomenologií a existencialismem, které srovnáváme společně, protože oba kladou důraz na subjektivní zkušenost a svobodu, a vytyčit zásadní rozdíly mezi nimi a těmito třemi hlavními přístupy (behaviorismem, humanistickou psychologií a psychoanalýzou).

K tomuto srovnání přistupujeme se záměrem zasadit námi vybrané teorie do širšího kontextu psychologické teorie a poukázat na jejich odlišnosti a subjektivní zabarvení. Každá z teorií má totiž často zcela odlišný názor a přístup k stejné, či podobné problematice (různá pojetí člověka, svobody, apod.).

Než přistoupíme k samotnému srovnávání, je potřeba si krátce shrnout informace o existencialismu a fenomenologii, které v této práci sice již byly zmíněny, ale je zásadní je zopakovat pro usnadnění následujícího procesu.

Když postoupíme k porovnávání existencialismu s fenomenologií je nutné zmínit zásadní rozdíl mezi těmito dvěma přístupy. Kde existencialismus chápeme především jako filosofický směr, který spíše než aby popisoval, nabízí postoj k životu a etický rámec, je fenomenologie tomu exaktní metodou – přístupem ke zkoumání lidského jednání. Snaží se popisovat a nesoudit – bez předběžných teorií a dogmat (Husserl, 1970).

Nyní se přesuneme k samotnému srovnávání, při těchto srovnáních se budeme bavit o několika kritériích: o názoru dané teorie na lidskou povahu, pohledu na chování člověka (determinované anebo svobodné), struktuře osobnosti, roli nevědomí a osobní růst. Budeme se ale snažit zdůraznit při každém srovnávání jen ta témata, ve kterých se teorie výrazně shodují, nebo kde mají silné rozdíly.

Porovnání Existencialismu a Behaviorismu

Pro naše první porovnání se budeme soustředit na Existencialismus a Behaviorismus.

Oproti filosofickému existencialismu se behaviorismus soustředil na měřitelné aspekty lidské existence – pozorovatelné chování.

“An adequate science of behavior must consider events taking place within the skin of the organism, not as physiological mediators of behavior but as part of behavior itself. It can deal with these events without assuming that they have any special nature or must be known in any special way.”

(Skinner, citován v Ettinger & Walker, 1966, p. 151)

Člověk ve Skinnerově podání je bytost, jež reaguje na podněty, její chování je tedy podmíněné, determinované. Tento rozdíl je zásadní pro toto srovnání, existencialismus nabízí zcela odlišné vysvětlení, klade totiž obrovský důraz na lidskou svobodu a nutnost dělat vlastní rozhodnutí.

“Frankl’s ‘logotherapy’... emphasizes the need for ‘meaning’ and direction in life. Man can rise above the conditioning process according to Frankl if he has a purpose”

(Ettinger & Walker, 1966, p. 154).

Zde je jasně patrný existenciální pohled na problematiku svobody a důraz na hledání smyslu vlastní existence – naproti tomu behaviorismus nabízí měřitelný a determinovaný svět.

Porovnání Fenomenologie a behaviorismu

Podobně jako existencialismus i fenomenologie klade důraz na subjektivní zkušenost, autenticitu a odmítá popis člověka jako pouhého biologického mechanismu.

“Phenomenological problems are not to be chosen for the reason that they can be handled by certain neat techniques. The problems must relate to what is distinctively human.” (McGill, 1966, p. 586).

Dalším důležitým rozdílem je způsob, jakým jednotlivé teorie nahlíží na komplexnost lidské osobnosti. Fenomenologie popisuje člověka jako složitou a empatickou bytost, behaviorismus klade velký důraz na funkční procesy a pracuje výhradně s chováním.

Porovnání Existencialismu a psychoanalýzy

Dalším zásadním přístupem, se kterým budeme existencialismus a fenomenologii srovnávat je psychoanalýza, která na rozdíl od behaviorismu otevírá prostor pro hlubší vrstvu subjektivity a introspekce.

Jako první porovnáme s psychoanalýzou existencialismus. U obou těchto je patrný důraz na hlubší vrstvy lidské osobnosti, tam kde se existencialismus zabývá odcizením, úzkostí, svobodou a odpovědností, klade psychoanalýza důraz na nevědomé pudy (eros a thanatos) a dělení osobnosti (id, ego, superego).

“There are obvious similarities between existentialist descriptions of man's existential estrangement and psychoanalytic descriptions of neurotic or psychotic conditions.” (McGill, 1966, p. 606).

Dalším zásadním rozdílem, který je důležité zmínit je, že je psychoanalýza, podobně jako behaviorismus, zaměřena spíše prakticky a to jako vědecký projekt, nebo praktická metoda léčby. Je však nutno dodat, že na rozdíl od behaviorismu má psychoanalýza i silné filosofické přesahy, které ji přibližují existencialismu.

“There is a difference between a technical, scientific understanding of man as a conditioned ‘thing’ and an ontological understanding of man as a subject or self. And psychoanalysis belongs to the latter” (McGill, 1966, p. 611).

Porovnání fenomenologie a psychoanalýzy

Co se týče fenomenologie a její hlavní odlišnosti ve srovnání s psychoanalýzou, je vhodné podívat se na cíle obou přístupů, kde fenomenologie popisuje a nehodnotí, je psychoanalýza zaměřená na terapii.

“Phenomenology is descriptive, and what it describes are phenomena, meaning everything that exists or can possibly exist for us as humans. Psychoanalysis is therapeutic, and what it treats are pathologies, meaning conditions of emotional distress or developmental frustration” (Csordas, 2012, p. 57).

Oba přístupy zkoumají osobnost člověka jako subjektivní existenci. Psychoanalýza pracuje se základním Freudovým dělením na id, ego a superego a v fenomenologii se hovoří o Heideggerově „Dasein“.

“Dasein connotes something more inchoate, preliminary, and holistic whereas one tends to think of the ego as not only already formed but analytically distinguishable” (Csordas, 2012, p. 59).

Porovnání existencialismu a humanistické psychologie

Posledním porovnáním, bude porovnání existencialismu s humanistickou psychologií. Hlavní myšlenkou humanistické psychologie byl důraz na seberealizaci a růst člověka, který naplňuje své potřeby. Podobně jako existencialističtí představitelé, i humanisté zdůrazňovali svobodu a vlastní odpovědnost člověka.

„Second, note that existential psychotherapy and humanistic psychology share a core conviction that they bring to bear on psychotherapy practice, namely, the role of self-authorship or self-determination in the formation of our character and conduct.

According to this view, we are never entirely determined by our past experiences. Personal choice plays a significant role in who we are and what we become“ (Burston, 2003, p. 313).

Dalším zajímavým tématem, kterého se dotýkají obě tyto teorie je utrpení, humanisté jej vnímají jako příležitost k růstu, existencialisté si uvědomují, že je utrpení nevyhnutelnou částí existence. Nejen v tomto ohledu by se dalo dospět k závěru, že je humanistická psychologie obecně optimističtější a praktičtěji orientovaná než existencialismus, zatímco existencialismus soustředí na realistické vnímání světa a jeho důstojné přijetí.

Na závěr bychom rádi uvedli některé získané poznatky o jednotlivých teoriích, jejich rozdílech i společných rysech. Z porovnání vyplývá, že existencialismus a fenomenologie jsou směry zdůrazňující subjektivitu, svobodu a snahu o pochopení individuální zkušenosti. Naproti nim se behaviorismus vymezuje důrazem na determinismus a měřitelnost lidského chování, psychoanalýza svým rozsáhlým zájmem o nevědomí, jeho strukturu a vliv pudů na chování jedince. Humanistická psychologie naopak nabízí jasné pojetí člověka, který směřuje k seberealizaci, a působí výrazně optimističtěji než ostatní přístupy.

Společným rysem všech teorií se ukázala snaha popsat a vysvětlit lidské chování a obecněji lidskou skutečnost. Ze všech přístupů se fenomenologii a existencialismu nejvíce přibližují psychoanalýza a humanismus, zatímco behaviorismus se s oběma směry výrazně rozchází.

Lze vyvodit, že každý z přístupů nabízí vlastní úhel pohledu, kterým přináší nové podněty a poznatky do psychologie a jejích metod. Pouze prostřednictvím vzájemné diskuse lze posoudit užitečnost jednotlivých teorií a jejich aplikovatelnost v konkrétních situacích.

Aplikace teorií v pedagogice

Využití

V této části se pokusíme vysvětlit proč se existencialismus a fenomenologie začali využívat v pedagogice a jaké přínosy tyto dva filozofické směry pro dané odvětví přinesly.

Jakožto hlavní přínos by se dal považovat nový pohled na člověka, který je zde vnímán jako aktivní článek ve světě, který se utváří pomocí vjemů, které nastávají v jeho okolí, na základě těchto vjemů, si člověk vytváří vlastní zkušenosti, které ho ovlivňují a rozvíjí jeho individualitu.

V pedagogice hraje velkou roli vztah pedagoga ke svým žákům a taktéž prostředí ve kterém se výuka odehrává, pedagog by se měl se svými žáky navzájem obohacovat a díky svému přístupu by měl žákům pomáhat rozvíjet jejich individualitu.

Fenomenologie v pedagogice

Fenomenologie vychází z přesvědčení, že realitu nevnímáme objektivně, ale prostřednictvím subjektivní zkušenosti (Husserl, 1996). Vzdělávání tedy nemůže být chápáno jakožto daný proces ve kterém probíhá pouhé předávání poznatků a faktů, ale spíše jako osobní porozumění tématu. Učitel zde nehraje roli pouze předavatele informací, ale je spíše průvodcem, který se snaží porozumět způsobu, jakým žáci vnímají okolní svět.

Významnou roli zde hraje žákova schopnost porozumět tomu co se učí a jak se to učí a nadále tyto schopnosti rozvíjet. Tento přístup hraje zásadní roli pro pochopení vztahu, který nastává mezi žákem a učitelem, vzdělávání může být vnímáno jako dialogický vztah Já–Ty. „Vztah učitele a žáka není technický, nýbrž existenciální; je to vztah Já–Ty“ (Buber, 2017). Tento vztah není jednostranný, učitel není ten, kdo má vlastnit pravdu, ale ten, kdo v dialogu pomáhá druhému pravdu nalézat.

V pedagogické praxi se fenomenologie se například projevuje v reflektivním psaní, konstruktivních přístupech či narativní pedagogice, tyto metody žákům pomáhají pochopit vztah mezi obsahem vzdělávání a vlastním životem a hledat společný význam, fenomenologie tudíž umožňuje pochopit vliv vzdělávání na náš individuální život a pochopit, že vzdělávání neformuje nejen naše znalosti ale například i naši identitu a osobní hodnoty.

Existencialismus v pedagogice

Existencialismus se v pedagogice snaží prosadit důraz na svobodu a autenticitu, snaží se prosadit abychom byli “sami sebou”. Což není vždy možné, protože člověk podléhá nátlaku okolí, ve kterém se zrovna nachází.

Vzdělání zde není chápáno jako proces formování vnějšími faktory, ale jako proces, ve kterém se snažíme přijít na naší vlastní identitu a určit si nějaký životní směr.

Škola by nás neměla programovat, ale spíše nám dát šanci na seberealizaci a vytvořit si vlastní jedinečnost, tudíž úkolem pedagoga by měla být pomoc žákům rozvíjet a reflektovat vlastní hodnoty, naučit se vyjadřovat své názory a myšlenky, taktéž by měl pedagog cílit na vytvoření přívětivého prostředí, ve kterém se naučíme sami za sebe rozhodovat a přijmout vlastní zodpovědnost.

Existencialismus upozorňuje i na význam setkání s „otázkami života“ – kdo jsem, kam směřuji, co je pro mě důležité. Pedagogika inspirovaná existencialismem se proto nevyhýbá náročným tématům, ale otevírá prostor pro dialog.

Buber (2017) zdůrazňuje, že skutečná výchova vzniká pouze v autentickém vztahu „Já–Ty“, kde se učitel a žák setkávají jako dva jedineční lidé. Tento dialogický vztah podporuje morální vývoj a schopnost převzít odpovědnost za vlastní jednání.

Existencialismus také rozvíjí pojetí učitele jako průvodce. Učitel nevychová tím, že „vytváří“ žáka podle nějakého ideálu, ale tím, že s ním vstupuje do vztahu, podporuje jeho svobodu a doprovází ho při hledání smyslu.

Vzdělávání se tak stává procesem společného hledání, nikoli jednostranného předávání pravd. Tímto způsobem existencialistická pedagogika posiluje autonomii, kritické myšlení, morální odpovědnost a psychickou odolnost.

Zajímavé pojmy a koncepty

Dasein

V češtině také Pobyt. Heidegger označuje tímto pojmem konkrétní individuální lidské bytí. Dasein je dynamické a konečné bytí ve světě. Později se Heidegger více soustředil na Da (zde) Daseinu jako situovaného v jednom prostoru bytí. Pobyt se také vztahuje ke svému bytí (rozumí mu, jde mu o něj a musí se o něj starat), na rozdíl od bytí věcí. Pojem vyjadřuje ukotvenost jsoucna v tomto prostoru a čase. (Backman, 2025; „Pobyt (Dasein)“, 2024)

Fenomén

Ve fenomenologii označuje cokoli se nám jeví, tak jak je vnímá naše vědomí, tak jak to prožíváme. Jinými slovy fenomény jsou věci tak jak se nám jeví.

Příklad: Šedý kámen se nám v noci jeví černý (fenomémem je černý kámen). (Smith, 2020)

Odcizení

Nebo také alienace (z anglického alienation), je pojem označující situaci, kdy dochází k rozdělení, narušení nebo fragmentaci věcí, které patří k sobě. Nebo”označuje situaci, kdy lidé, tvůrci sociální reality, získávají pocit, že ztrácejí kontrolu nad svým výtvořem a stávají se obětí sil, které sami uvedli do chodu. Člověk vnímající své odcizení pociťuje vykořeněnost, bezmocnost, izolovanost, absurditu, cizost vůči druhým lidem, vůči své práci, vůči místu, kde žije, dokonce sám vůči sobě.” (Keller, 2017) Odcizení můžeme být jeden od druhého, od politických procesů nebo i vlastních přesvědčení. Karl Marx použil odcizení v kontextu pracujícího dělníka, který je odcizen od výrobku a výrobní činnosti. (Keller, 2017; Wood, 1998),

Qualia

Označují subjektivní stránku vnímání – naši osobní, vnitřní zkušenost s vnějším světem.

Qualia představují „jaké to je“ něco prožívat – jsou mentální složkou, která zprostředkovává svět jevů.

Epoché (také transcendentální redukce)

Znamená pozastavení úsudku o existenci vnějšího světa. Filozof se při ní snaží odložit všechny předsudky a předpoklady, aby mohl zkoumat jevy tak, jak se skutečně objevují ve vědomí.

Tento postup umožňuje dosáhnout čistého popisu zkušenosti a jasnějšího porozumění její struktuře.

Eidetická redukce

Je metoda, která vede k odhalení esence (eidosu) jevu. Pomocí myšlenkové variace (představování různých možností) se filozof snaží rozlišit, co je pro danou věc podstatné, a co pouze náhodné nebo vedlejší.

Eidetická redukce tak umožňuje pochopit, co činí určitou věc právě tou věcí, kterou je.

Intencionalita

Základní princip fenomenologie, formulovaný Edmundem Husserlem, označuje zaměřenost vědomí – vědomí je vždy „vědomím něčeho“. Každý akt myšlení, vnímání nebo představivosti má svůj objekt, ať už reálný nebo imaginární.

To znamená, že vědomí a svět jsou neoddělitelně propojeny: svět má pro nás význam pouze skrze vědomí, které jej vnímá a interpretuje.

Příklad:

Můžeme si snadno představit jablko různé barvy (zelené, červené, hnědé), aniž bychom přestali chápat, že se jedná o jablko. Barva tedy není součástí jeho podstaty (esence).

Fenomenologie se snaží odhalit právě tuto neměnnou podstatu věcí, která zůstává stejná bez ohledu na jejich proměnlivé vlastnosti.

Sebereflexe:

Práce ve skupině pro nás byla dobrou příležitostí utužit vztahy se spolužáky. Ze začátku pro nás bylo obtížné sjednotit vizi a směr naší spolupráce. Záhy jsme se však naladili na stejnou notu, a dokonce jsme si našli vlastní humor, který nám práci zpříjemnil a utužil naše vztahy. Od toho se také odvíjel výkon při psaní. Ačkoli začátky našich sezení vypadaly takřka vždy velice slibně, bylo po první hodině patrné naše vyčerpání jak mentální, tak sociální. Další výzvou bylo sjednocení našich materiálů, jak strukturálně, tak fakticky.

Další příležitostí byla možnost využít týmových studoven na fakultě pro naše schůzky a tím i objevování a využití, pro nás, nových prostor.

Celkově byla pro nás týmová spolupráce velmi pozitivním a obohacujícím zážitkem, který nám pomohl se ukotvit v kolektivu a zároveň nám přinesl nové znalosti.

Seznam literatury

Backman, J. (2025). Dasein, as a concept in phenomenology. In N. de Warren & T. Toadvine (Eds.), *Encyclopedia of phenomenology*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-47253-5_113-1

Buber, M. (2017). *Řeči o výchově* (P. Sláma & R. J. Weiniger, Překl.). Vyšehrad.

Burston, D. (2003). Existentialism, humanism and psychotherapy. *Existential Analysis*, 14(2), 309–318.

Csordas, T. J. (2012). Psychoanalysis and phenomenology. *Ethos*, 40(1), 54–74.
<https://doi.org/10.1111/j.1548-1352.2011.01231.x>

Ettinger, R. F., & Walker, C. E. (1966). Behaviorism and existentialism: Views of Skinner and Tillich. *Journal of Religion and Health*, 5(2), 151–157.

Friesen, N. (2021). *Phenomenology and education: Researching pedagogical experience*. Routledge.

Husserl, E. (1970). *The crisis of European sciences and transcendental phenomenology* (D. Carr, Trans.). Northwestern University Press.

Husserl, E. (1996). *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie: Úvod do fenomenologické filozofie* (2. vyd., J. Zlom, Překl.). Academia.

Keller, J. (2017). Odcizení. In Z. R. Nešpor (Ed.), *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Získáno 21. října 2025 z
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Odcizen%C3%AD>

McGill, V. J. (1966). Behaviorism and phenomenology. *Philosophy and Phenomenological Research*, 26(4), 578–588. <https://doi.org/10.2307/2106222>

Pobyt (Dasein). (2024, 20. února). *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. Získáno 19. října 2025 z [https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Pobyt_\(Dasein\)&oldid=23676944](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Pobyt_(Dasein)&oldid=23676944)

Ricablanca, A., Gabutan, C., & Nabua, E. (2019). Existentialism and its implication to education. *Academia Journal of Educational Research*, 7(1), 1–7.
https://www.researchgate.net/publication/338128102_EXISTENTIALISM_AND_ITS_IMPLICATION_TO_EDUCATION

Sartre, J.-P. (1946). *L'existentialisme est un humanisme*, Les Editions Nagel

Smith, D. W. (2020). Phenomenology. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2020 ed.).
<https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/phenomenology/>

Tiebout, H. M. (1959). Tillich, existentialism, and psychoanalysis. *The Journal of Philosophy*, 56(14), 605–612. <https://doi.org/10.2307/2022210>

Zahavi, D. (2013). Phenomenology. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2013 Edition). Stanford University.

Wood, A. (1998). Alienation. In *The Routledge Encyclopedia of Philosophy*. Routledge. Získáno 21. října 2025 z <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/alienation/v-1>. doi:10.4324/9780415249126-S002-1

Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.

Degree Doctor. (2024, 7. 2.). *Phenomenology for beginners - Husserl and Schutz explained | Intentional consciousness, essence etc!*. YouTube.

Edisco. Online. Edisco. 2021, 2021-07-07. Dostupné z: <https://edisco.cz/spolecenske-vedy/existencialismus>. [cit. 2025-10-26].

[Phenomenology for beginners - Husserl and Schutz explained | Intentional consciousness, essence etc!](#)

Language and Philosophy. (2023, 31. 12.). *What is Phenomenology?*. YouTube.

[What is Phenomenology?](#)

Britannica Editors. (1998, 20. 7.). *Eidetic reduction | Epistemology, Phenomenology, Reductionism*. Encyclopedia Britannica.

[Eidetic reduction | Epistemology, Phenomenology, Reductionism | Britannica](#)